

Pakalpojumu nodrošināšanas organizēšana, lai atbalstītu iekļaujošu izglītību

kopsavilkuma ziņojums

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

PAKALPOJUMU NODROŠINĀŠANAS ORGANIZĒŠANA, LAI ATBALSTĪTU IEKĻAUJOŠU IZGLĪTĪBU

Kopsavilkuma ziņojums

Eiropas speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūra

Eiropas speciālās un iekļaujošās izglītības Aģentūra (turpmāk – Aģentūra; iepriekš saukta par Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūru) ir neatkarīga un pašregulējoša organizācija, kuru atbalsta Aģentūras dalībvalstis un Eiropas iestādes (Komisija un Parlaments).

Šīs publikācijas finansējumam ir saņemts Eiropas Komisijas atbalsts. Šajā publikācijā ir atspoguļots vienīgi autora viedoklis, un Komisija neuzņemas atbildību par publikācijā ietvertās informācijas iespējamo izmantošanu.

Šajā dokumentā atspoguļotie kādas konkrētas personas viedokļi var nesakrist ar Aģentūras, tās dalībvalstu vai Komisijas oficiālajiem viedokļiem. Komisija neuzņemas atbildību par šajā dokumentā ietvertās informācijas iespējamo izmantošanu.

Redaktores: Veritija Donellī (Verity Donnelly) un Mērija Kiriazopulu (Mary Kyriazopoulou), Aģentūras darbinieces

Dokumentu ir atļauts citēt, skaidri norādot informācijas avotu. Uz šo ziņojumu ir jāatsaucas šādi: Eiropas speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūra, 2014. gads. *Pakalpojumu nodrošināšanas organizēšana, lai atbalstītu iekļaujošu izglītību – kopsavilkuma ziņojums*. Odense, Dānija: Eiropas speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūra

Lai nodrošinātu plašāku piekļuvi, šis ziņojums ir pieejams 22 valodās un pilnībā rediģējamos elektroniskos formātos, kam var piekļūt Aģentūras tīmekļa vietnē: www.european-agency.org.

ISBN: 978-87-7110-552-0 (elektroniskā versija)

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2014

Sekretariāts
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C, Dānija
Tālr.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Briseles birojs
Rue Montoyer 21
BE-1000 Brisele, Beļģija
Tālr.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

SATURS

1. KOPSAVILKUMS.....	5
1.1. Galvenie konstatējumi.....	6
2. IEKĻAUŠANA KĀ KVALITĀTES ASPEKTS.....	8
2.1. Terminoloģija un kopēja izpratne par iekļaušanu	8
2.2. Tiesību akti un pamatnostādnes.....	9
2.3. Uzraudzība un novērtēšana	10
3. VISPĀRIZGLĪTOJOŠO SKOLU SPĒJU NOSTIPRINĀŠANA.....	12
3.1. Vadības un pārvaldības pārmaiņas	12
3.2. Skolotāju izglītība un personāla attīstība	13
3.3. Resursu centru izveide.....	13
4. PAKALPOJUMU NODROŠINĀŠNAS UN ATBALSTA ORGANIZĒŠANA VISPĀRIZGLĪTOJOŠĀ VIDĒ.....	15
4.1. Mācīšanas pieejas	15
4.2. Izglītības programma.....	15
4.3. Vērtēšana	16
4.4. Atbalsta organizēšana.....	17
5. SADARBĪBA UN SOCIĀLO TĪKLU IZVEIDE.....	18
5.1. Kopienas līmeņa atbalsts	18
5.2. Vecāku iesaistīšanās	19
6. FINANSĒJUMS UN RESURSI.....	20
7. SECINĀJUMI UN IETEIKUMI.....	22
7.1. Secinājumi	22
7.2. Ieteikumi.....	23
7.2.1. Bērna tiesības un līdzdalība.....	23
7.2.2. Konceptuālā skaidrība un saskaņotība.....	24
7.2.3. Atbalsta nepārtrauktība	24
7.3. Nobeiguma piezīmes	25
8. BIBLIOGRĀFIJA	26

1. KOPSAVILKUMS

Eiropas speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūras (turpmāk – Aģentūra) laikposmā no 2011. līdz 2013. gadam īstenotā projekta „Pakalpojumu nodrošināšanas organizēšana, lai atbalstītu iekļaujošu izglītību” ietvaros aplūkoja šādu pamatjautājumu: kā iekļaujošā vidē obligātās izglītības jomā tiek organizētas pakalpojumu nodrošināšanas sistēmas, lai nodrošinātu to izglītojamo vajadzības, kuri saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām (UNCRPD, ANO, 2006. gads) ir atzīti par personām ar funkcionāliem traucējumiem?

Šajā ziņojumā ir apkopoti svarīgākie jautājumi, kas tika izskatīti projekta darbību ietvaros, un sniegta virkne ieteikumu pakalpojumu nodrošināšanai un prakses organizēšanai, lai uzlabotu atbalstu visiem izglītojamajiem vispārizglītojošās skolās un it īpaši izglītojamajiem ar funkcionāliem traucējumiem.

Projekta laikā tika aplūkoti vairāki būtiski temati, kas projekta sākumstadijā, proti, pētnieciskās literatūras apskata un valstu informācijas apkošanas gaitā, bija noteikti kā prioritātes. Šie temati bija:

- **Iekļaušana kā kvalitātes aspekts.** Visu izglītojamo klātbūtne un līdzdalība skolā/ klasē uzlabo izglītības pieredzes kvalitāti.
- **Vispārizglītojošo skolu spēju nostiprināšana, lai tās varētu reaģēt uz dažādajām vajadzībām.** Šajā saistībā visa pamatā ir specializētu pakalpojumu nodrošināšanas nozīmes attīstīšana, lai šādi pakalpojumi būtu resurss, ko var izmantot, lai atbalstītu vispārizglītojošo skolu nozari.
- **Sadarbība un sakaru tīklu veidošana.** Kopīgs darbs uzlabo izglītības un dažādu aģentūru sniegtā atbalsta efektivitāti vispārizglītojošo skolu nozarē.
- **Finansējums un resursi.** Ir jānosaka elastīgi atbalsta mērķi, lai nodrošinātu visu izglītojamo, tostarp izglītojamo ar funkcionāliem traucējumiem, vajadzības.

Papildu apmeklējumiem tika izraudzītas piecas vietas, proti: Essunga (Zviedrija), Vīne (Austrija), Flensburga (Vācija), Ļubļana (Slovēnija) un Valletta (Malta). Turklāt 2013. gada rudenī šajās vietās tika rīkoti arī vairāki tematiskie semināri ar mērķi detalizētāk aplūkot apmeklējumu laikā konstatētos faktoros, kas ietekmē pakalpojumu nodrošināšanas organizēšanu iekļaujošā vidē, ņemot vērā dažādu valstu kontekstus.

1.1. Galvenie konstatējumi

Projekta apmeklējumu un semināru rezultātā kā priekšnoteikumus iekļaujošas prakses attīstībai un efektīva atbalsta organizēšanai izglītojamajiem vispārizglītojošā vidē noteica šādus aspektus:

- Konceptuāla skaidrība attiecībā uz iekļaujošu izglītību.
- Tiesību akti un pamatnostādnes, kas atzīst sinerģiju starp UNCRPD un Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par bērna tiesībām (UNCRC, ANO, 1989. gads), lai piešķirtu prioritāti bērnu ar funkcionāliem traucējumiem tiesībām un, lai nodrošinātu konsekventu politiku un praksi visos sistēmas līmeņos.
- Sistemātiska perspektīva, kas vērsta uz visas izglītības sistēmas „iekļaušanas spējas” attīstīšanu un, kas sekmē spēcīgas saiknes, sadarbības un atbalsta veidošanos visos līmeņos un starp tiem (t. i., starp valsts un pašvaldības politikas veidotājiem un izglītības, un skolu vadītājiem, skolotājiem, citiem profesionāļiem, izglītojamajiem un ģimenēm).
- Iekļaujoša atbildība, kas attiecas uz visām ieinteresētajām pusēm, tostarp izglītojamajiem, un sniedz informāciju politikas lēmumu pieņemšanai, lai nodrošinātu visu izglītojamo, jo īpaši nesekmībai pakļauto izglītojamo, pilnvērtīgu līdzdalību un panākumu gūšanu;
- Spēcīga, kopīgā vadība, lai efektīvi pārvaldītu pārmaiņas.
- Skolotāju izglītība un nepārtraukta profesionālā pilnveide iekļaušanai, lai nodrošinātu, ka skolotājos veidojas pozitīva attieksme un, ka viņi uzņemas atbildību par visiem izglītojamajiem.
- Skaidrs specializēto skolu uzdevums attīstīties par resursu centriem, lai palielinātu vispārizglītojošo skolu spējas un nodrošinātu kvalitatīvu pakalpojumu, kā arī augsti kvalificēta profesionālā atbalsta sniegšanu izglītojamajiem ar funkcionāliem traucējumiem.
- Skolu organizēšana, mācīšanas pieejas, izglītības programma un vērtēšana, kas atbalsta vienlīdzīgas mācīšanās iespējas ikvienam.
- Efektīva resursu izmantošana ar koleģialitātes un sadarbības palīdzību, attīstot atbalsta sniegšanas elastīgu nepārtrauktību, nevis piešķirot finansējumu konkrētām grupām.

Attiecībā uz iepriekš minētajām jomām ir pausta plaša vienprātība gan pētnieciskajā literatūrā, gan Aģentūras darbā, piemēram, *Galvenie principi kvalitātes veicināšanai iekļaujošā izglītībā* (Eiropas Aģentūra, 2011. gads), kā arī projekta „Pakalpojumu nodrošināšanas organizēšana” darbībās.

Plašāka informācija ir pieejama projekta rezultātu apkopojumā (literatūras apskats, projekta apmeklējumu ziņojumi, tematisko semināru materiāli), kas pieejams [projekta tīmekļa sadaļā](#).

2. IEKĻAUŠANA KĀ KVALITĀTES ASPEKTS

Projekta „Pakalpojumu sniegšanas organizēšana, lai atbalstītu iekļaujošu izglītību” konceptuālais ietvars atbalsta sistēmas pārmaiņu nepieciešamību, lai no uz trūkumiem (vajadzībām) balstīta funkcionālo traucējumu modeļa, saskaņā ar ko problēmas tiek meklētas pašos izglītojamos, pārietu uz modeli, kurš ņem vērā izglītojamo tiesības izglītībā, tādējādi nodrošinot, ka mācīšanās procesā aktīvi piedalās ikviens. Tas uzsvēr nepieciešamību attālināties no kompensējošām pieejām un pakalpojumu nodrošināšanas organizēšanu individuāla atbalsta veidā un tuvināties tam, kā varētu organizēt atbalsta sistēmas, lai uzlabotu vispārīzglītojošo skolu spējas nodrošināt visu izglītojamo vajadzības pēc kvalitatīvas izglītības, tādējādi novēršot nesekmīgu rezultātu, nevis īstenojot „korektīvas” darbības.

Šajā nodaļā iekļaušana tiks attiecināta uz kvalitātes jautājumu, kas saistīts ar reaģēšanu uz visu izglītojamo dažādajām vajadzībām.

2.1. Terminoloģija un kopēja izpratne par iekļaušanu

Dažādās valstīs un arī starp vienas un tās pašas valsts dažādiem reģioniem stipri atšķiras terminu „iekļaušana” un „iekļaujoša izglītība” un ar tiem saistīto nozīmju izmantošana.

Tematiskajos semināros eksperti norādīja uz nepieciešamību ieviest kopīgu izpratni par iekļaušanu, uzvaru liekot uz cilvēcisko, nevis tehnisko pusi, un uz to, ka iekļaujoša izglītība ir labākais veids kā visiem izglītojamajiem sagatavoties turpmākai dzīvei. Senās tradīcijas ir jāmaina, pārejot no medicīniskas pieejas uz tādām skolām, kurās ikviens ir piederīgs. Iekļaušana attiecas uz VISIEM izglītojamajiem.

Apmeklētajās iekļaujošajās skolās izglītojamie ar speciālām izglītības vajadzībām (SIV) un/vai ar invaliditāti ne tikai atradās klasēs, bet arī piedalījās un strādāja kopā ar saviem vienaudžiem atbilstoši savam spēju līmenim. Kā ir norādījuši Kravforda (Crawford) un Porters (Porter), iekļaujošu izglītību var definēt kā izglītības pasākumus, kuros skolotājiem [skolām] tiek sniegts pamācošs un cita veida atbalsts, lai:

- *attiecīgā apgabala skolā pieņemt un iekļautu visus izglītojamos ar visām viņu dažādībām un atšķirībām parastā klasē kopā ar viņu vecuma vienaudžiem;*
- *veicinātu līdzdalību un visu izglītojamo potenciāla, pēc iespējas vispusīgāku, attīstību; un*
- *veicinātu visu izglītojamo līdzdalību sociāli vērtīgās attiecībās ar dažādiem vienaudžiem un pieaugušajiem (2004. gads, 8. lpp.).*

Šādai definīcijai ir vajadzīgs jauns domāšanas veids, kā arī ir jāatzīst, ka dažādība, it sevišķi funkcionāli traucējumi, nav problēma vai „biedējošs” faktors.

Iekļaušana jāsāk jau bērnībā, proti, ja bērni uzaugs kopā, viņi iemācīsies pieņemt atšķirības. Ja bērni tiek sūtīti atsevišķās, „speciālās” klasēs, lai vispārizglītojošajās grupās saglabātu vienveidīgumu, šādu pakalpojumu nodrošināšanu var būt aizvien grūtāk pārvaldīt, un tas ietekmēs izglītojamajiem sniegtā atbalsta kvalitāti.

Visbeidzot, ekonomikas lejupslīdes apstākļos ļoti būtiski ir piešķirt resursus, kas aizsargās ikviena izglītojamā vienlīdzīgas tiesības uz kvalitatīvu izglītību vispārizglītojošā vidē. **Iekļaušana nav veids, kā samazināt finansējumu, bet gan ceļš, kā nodrošināt augstāku kvalitāti un taisnīgumu visiem izglītojamajiem.**

2.2. Tiesību akti un pamatnostādnes

Eiropas Savienības (ES) līmenī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (Eiropas Kopiena, 2000. gads) 26. pantā ir noteikts pamatprincips, ka ES tiesību aktiem un politikas pasākumiem ir jāatbalsta bērnu ar funkcionāliem traucējumiem pilnīga iekļaušana. Tas ir atspoguļots Eiropas stratēģijā invaliditātes jomā 2010.–2020. gadam (Eiropas Komisija, 2010. gads), kurā nepārprotami tiek atbalstīta bērnu ar funkcionāliem traucējumiem iekļaušana vispārējā izglītībā. Turklāt stratēģijā ir noteikts, ka ES ar programmas „Izglītība un apmācība 2020” (Eiropas Savienības Padome, 2009. gads) starpniecību ir jāatbalsta dalībvalstu centieni novērst juridiskos un organizatoriskos šķēršļus cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem iesaistei vispārējās izglītības un mūžizglītības sistēmās un jānodrošina viņiem iekļaujošu izglītību un personalizētu apmācību visos izglītības līmeņos.

Lielākajā daļā Aģentūras dalībvalstu, kas piedalījās projektā „Pakalpojumu nodrošināšanas organizēšana, lai atbalstītu iekļaujošu izglītību”, pēdējos gados ir notikušas būtiskas izmaiņas. Lielākā daļa valstu aizvien lielāku uzsvaru liek uz visu izglītojamo juridiskajām tiesībām apmeklēt vispārizglītojošu skolu, savukārt mazāks skaits valstu piešķir vecākiem tiesības izvēlēties skolas saviem bērniem ar speciālām izglītības vajadzībām/invaliditāti. Cita neliela grupa valstu norāda, ka izglītību nodrošina „vispiemērotākajā vidē” vai, ka izglītojamie saņem izglītību, kas „atbilst viņu vajadzībām un spējām”. Tomēr tiek plaši atzīts, ka tiesiskajā regulējumā joprojām ir grūti paredzēt tiesības uz atbalsta pakalpojumiem.

Pētījuma apmeklējumu laikā un tematiskajos semināros eksperti uzsvēra nepieciešamību pievērsties atbalsta kvalitātei, nevis tā kvantitātei. Starp pozitīvajiem pasākumiem, ko valstis īsteno, lai sekmētu šādu pieeju, ir:

- Specializēto prasmju un zināšanu saglabāšana un atbalsta sniegšana vispārizglītojošajām skolām ar resursu centru (kas nereti ir bijušās speciālās skolas) un specializēto zināšanu centru starpniecību.

- Daudzu vispārējā izglītībā iesaistīto izglītojamo (nekoncentrējoties uz traucējumiem/SIV) atbalsta vajadzību atpazīšana, lai nodrošinātu agrīnu iekļaušanos un pārvarētu jebkādas īslaicīgas šķēršļus ceļā uz mācīšanos. Tas ļauj efektīvāk izmantot resursus, lai izglītojamajiem ar daudz sarežģītākām vajadzībām sniegtu nepārtrauktu atbalstu.
- Visu izglītojamo mācīšana vienā vietā, cenšoties izveidot elastīgas mācīšanas kopienas, kas spēj nodrošināt dažādu vajadzību atbalstu (un veidojot saiknes ar dažādiem vietējiem dienestiem).
- Skolotāju un skolu vadītāju izglītošana, lai attīstītu kompetenci darbam iekļaujošā vidē.
- Darbs ar vecākiem, lai viņiem sniegtu pārlicību par atbalsta kvalitāti vispārizglītojošā vidē (pretēji citu speciālistu domām) un par vispārējās izglītības ieguvumiem.
- Nodrošināšana, ka tiek turpināts sniegt atbalstu arī pārejas laikā no skolas uz turpmāko/augstāko izglītību, apmācību un nodarbinātību.

Visbeidzot, ir jāņem vērā gan UNCRC (23. panta 3. punkts, 28. pants un 29. panta 1.a punkts), gan UNCRPD (24. pants), lai nodrošinātu, ka tiesību aktos un pamatnostādņēs tiek ietvertas vecuma un invaliditātes dimensijas, valstīm pārejot no debatēm par iekļaušanas nozīmi uz posmu, **kurā uzmanība tiek vērsta uz visu izglītības sistēmu, kas veicina taisnīgāku un objektīvāku sabiedrību.**

2.3. Uzraudzība un novērtēšana

Valsts izglītības pamatnostādņēs parasti ir noteikti valsts izglītības sistēmas mērķi, tostarp pakalpojumu nodrošināšana izglītojamiem ar funkcionāliem traucējumiem. Reģioni, pašvaldības un skolas ir atbildīgi par šo mērķu konkretizēšanu un savu plānu izstrādi attiecībā uz darbībām, kas vērsta uz šo valsts mērķu sasniegšanu. Uzraudzības vajadzībām izmantotie kvalitātes rādītāji var izrietēt no izglītības plāniem un/vai uz izpēti balstītiem pierādījumiem par vairākiem izglītības sistēmas līmeņiem. Dažās valstīs uzraudzības sistēma (pārbaudes) vērtē centienus, ko izglītības iestādes īsteno, lai nodrošinātu, ka viņu izglītojamie sasniedz mērķus zināšanu un attīstības jomā, kā arī gūst plašākus rezultātus, un vērtē to, cik lielā mērā pakalpojumu nodrošināšana ir „iekļaujoša”.

Projekta tematiskajos semināros eksperti norādīja, ka dažas atbildības sistēmas pozitīvi vērtē dažādus izglītības pakalpojumu nodrošināšanas aspektus, kuri ne vienmēr atbilst iekļaušanai. Piemēram, pievēršanās pārbaudes darbu uzdošanai vai uz rezultātiem vērstām pieejām, iespējams, neatbalsta iekļaujošu praksi. Attiecīgi ir jāizstrādā efektīvi un iekļaujoši veidi, kā uzraudzīt un novērtēt pakalpojumu nodrošināšanu un panākt vienprātību starp pamatnostādņu veidotājiem,

inspektoriem, skolu vadītājiem utt. par sekmīga rezultāta definīciju un to, kas ir kvalitāte (ņemot vērā izglītojamo vēlmes). Visām ieinteresēto pušu grupām būtu jāpievērš uzmanība jautājumiem, kas jāuzdod, uzraugot un novērtējot pakalpojumu nodrošināšanas kvalitāti, lai panāktu, ka sistēmas pozitīvi vērtē agrīnu atbalstu un profilaksi.

Valstis aizvien vairāk iesaistās datu apkopošanā, un, lai gan šāda informētība var noderēt plānošanā un attīstībā (it sevišķi nodrošinot taisnīgumu un novēršot „nepilnības” sasniegumu gūšanā), tai nevajadzētu kļūt par galveno virzītājspēku.

Visbeidzot, pārbaudēs un inspekcijās uzmanība jāvērš uz agrīnu iejaukšanos, nevis uz nesekmīgu rezultātu vai pārkāpumu, un jāsniedz atbalsts skolām, lai palielinātu to spējas nodrošināt visu izglītojamo vajadzības.

3. VISPĀRIZGLĪTOJOŠO SKOLU SPĒJU NOSTIPRINĀŠANA

Šajā nodaļā tiks aplūkoti efektīvi veidi, kā nostiprināt vispārizglītojošo skolu spēju būt iekļaujošām un atraisīt specializētās nozares kā resursa potenciālu.

3.1. Vadības un pārvaldības pārmaiņas

Pārmaiņām ir jāsākas mūsos, mūsu iestādēs. Kā norādīja Essungas skolas personāls: „Vienīgais, ko varam izmainīt, ir veids, kā strādājam”.

Izglītība ir viens no sekmīgas valsts ekonomikas galvenajiem faktoriem, un, šķiet, ka vadības kvalitāte ir viens no tās stūrakmeņiem. Taipalis (Taipale) norāda, ka „... direktoru darbs būs vēl grūtāks, kas rada spiedienu izstrādāt vadības sistēmu un vadības apmācību kopumā” (2012. gads, 42. lpp.). Apmeklējumi uz vietas un semināri sevišķi pasvītvoja nepieciešamību atbalstīt „vientuļos direktorus”.

Vadība ir būtisks faktors kvalitatīva atbalsta sniegšanā izglītojamajiem. Visi projekta apmeklējumi apliecināja vadības nozīmīgumu pozitīvas skolas vides, cieņpilnas attieksmes pret izglītojamajiem un elastīgas reaģēšanas uz dažādību attīstībā. Visos apmeklējumos kā papildu sekmes nodrošinošie faktori atklājās komandas darbs, sadalīta vai „kopīga” vadība un spēcīgas attiecības kopā ar ciešu sadarbību ar vecākiem.

Sekmīgām skolām ir arī vadītāji, kas atbalsta profesionālo pilnveidi, piemēram, izmantojot pētījumu kopsavilkumus, lai attīstītu domāšanu un praksi. Ir svarīgi, lai skolotāji justos atbalstīti. Kā norādīja kāds Austrijas skolotājs: „Ir ļoti svarīgi apzināties, ka vienmēr ir kāds cilvēks, kam es varu uzdot jautājumus. Es jūtos droši”. Atbalsts personālam būtu jāsniedz, nodrošinot „skolotāja komandu”, lai būtu iespējams dalīties zināšanās un veidot kompetenci, paredzot instrumentus dažādām vajadzībām un situācijām.

Efektīvai pakalpojumu nodrošināšanai visiem izglītojamajiem ir nepieciešama izteikta koncentrēšanās uz mācīšanos, visu sasniegumu (ne tikai akadēmisko sekmju) atzīšanu un it sevišķi sistēmām, kas izglītojamajiem ļauj paust viņu viedokļus un ietekmēt lēmumus gan skolā, gan attiecībā uz savu mācīšanos. Resursu radoša izmantošana, piemēram, veidojot sociālos tīklus, ir vēl viena iekļaujošas vadības pazīme, kas atklājās projekta apmeklējumu laikā.

Citas pieejas pakalpojumu nodrošināšanas organizēšanai/pārvaldībai ietver elastīgu un dažādu izglītojamo grupu izmantošanu, mācību dienas vai mācību semestru pagarināšanu, elastīgu pieeju tam, cik ilgs laiks tiek pavadīts parastā klasē, un klases vides pielāgošanu.

Visbeidzot, vadītājiem ir pašiem sevi jāpārbauda, lai uzņemtos atbildību vecāku, izglītojamo un vietējās kopienas priekšā.

3.2. Skolotāju izglītība un personāla attīstība

Skolotāju izglītībai ir svarīga nozīme attieksmes, kā arī zināšanu un prasmju veidošanā. **Skolotājiem jāspēj uzņemties atbildību par visiem izglītojamajiem, nevis jādelegē šī atbildība palīgiem vai citam personālam.** Sākotnēji viņiem būtu jāredz bērni, ar viņu pamatvajadzībām, kas visiem bērniem ir kopīgas, nevis jādoma vienīgi par papildu resursiem. Skolotāji būtu jāpieņem darbā, pamatojoties uz izpratni, ka šis darbs attiecas uz visiem izglītojamajiem.

Sākotnējā skolotāju izglītība un nepārtrauktā profesionālā pilnveide būtu jāīsteno, skolām un ārējām iestādēm savstarpēji sadarbojoties, lai nodrošinātu skolas un arī atsevišķu skolotāju pilnveidi. Skolotāju izglītotājiem un plašākam darbaspēkam arī ir vajadzīga apmācība un nepārtraukts atbalsts.

Ir vajadzīgs turpmāks darbs, lai izpētītu, kā izglītība un apmācība var attīstīt pārlicību, palielināt spēju nodrošināt dažādas vajadzības un attīstīt tādas īpašības kā apņēmību, uzticēšanos, pieņemšanas spēju un cieņu. Projekta semināros delegāti jautāja, kā viņi var mudināt augsti kvalificētus cilvēkus „mācīties”, izzināt un pieņemt nenoteiktību. Viņi secināja, ka ir vajadzīgs gan augšējs, gan apakšējs atbalsts no „objektīvu neiesaistīto personu” (piemēram, praktiķu kopienu) puses.

Skolotājiem ir nepieciešamas vērtēšanas un instrumentu izmantošanas prasmes, piemēram, formatīvai vērtēšanai un pašvērtējumam, lai mācītos. Viņiem ir jāzina, ko un kāpēc viņi vērtē, un jābūt informētākiem par dažādām vajadzībām un par mācīšanās individualizēšanu; „mācīšana tiecoties uz viduvējiem rādītājiem” nav atbilstīga pieeja. Tāpat skolotājiem ir vajadzīgas jaunu tehnoloģiju izmantošanas prasmes, lai atbalstītu iekļaušanu un gūtu plašākus sasniegumus.

Sadarbība, profesionāli tīkli un personāla komandu dialogs ir būtiski priekšnoteikumi, lai attīstītu individuālās un kopējās spējas.

Visbeidzot, jauniem skolotājiem ir vajadzīgi paraugi/mentori, un būtu jānodrošina atbalsta nepārtrauktība, kā arī nepārtraukta profesionālā pilnveide, lai visu skolas personālu iesaistītu refleksijā un pilnveidē.

3.3. Resursu centru izveide

Daudzās dalībvalstīs ir notikusi virzība uz ciešāku saikņu izveidi starp vispārizglītojošajām skolām un speciālajām skolām vai uz speciālo skolu pārveidi resursu centros.

Tematiskajos semināros eksperti uzdeva jautājumu „kas būs tas, ko resursu centri darīs citādāk?”. Lai šādi centri spētu sniegt institucionālu un individuālu atbalstu, ir jā saglabā specializētās prasmes un zināšanas. Resursu centru personālam būs vajadzīga spēcīga un nepārtraukta vadība un atbalsts, lai tas spētu pildīt savus uzdevumus un pienākumus. Būtu jāveic turpmāka apmācība, lai nodrošinātu, ka

resursu centri un atbalsta dienesti ir gatavi darbam ar kolēģiem un arī ar izglītojamajiem no vispārizglītošajām skolām. Lai gan vispārizglītojošo skolu spēju palielināšanai vajadzētu būt to jaunā uzdevuma svarīgākajai daļai, būtu skaidri jānorāda, ka dažiem izglītojamajiem (it sevišķi tiem, kuriem, piemēram, ir sensorie traucējumi un sarežģītas vajadzības) vienmēr būs vajadzīgas specializētā personāla zināšanas un ieguldījums.

Kopumā, šķiet, ka lielākajā daļā valstu samazinās speciālo skolu skaits, lai gan dažās valstīs palielinās to izglītojamo skaits, kas apmeklē speciālās skolas (nereti saistībā ar konkrētām izglītojamo grupām, piemēram, izglītojamajiem ar sociālām, emocionālām un uzvedības vajadzībām un ļoti sarežģītiem funkcionāliem traucējumiem). Tomēr ir daudzi gadījumi, kad speciālās skolas kļūst par daļu no vietējā apgabala iekļaušanas „procesā”, kura ietvaros specializēties personāls elastīgi strādā, lai palīdzētu radīt labākas iespējas vispārizglītošajā nozarē.

Taču jāuzsver, ka kvalitatīvu resursu centru un atbalsta dienestu izveide ir atkarīga no atbilstīgi kvalificēta personāla ilgtspējīga nodrošinājuma. Lai gan ciešākai sadarbībai ar brīvprātīgām organizācijām un vietējās kopienas ieinteresētajām pusēm ir svarīga nozīme saskaņotu pakalpojumu nodrošināšanā izglītojamajiem un viņu ģimenēm, tas nevar aizstāt pieredzi un specializētas zināšanas.

4. PAKALPOJUMU NODROŠINĀŠNAS UN ATBALSTA ORGANIZĒŠANA VISPĀRIZGLĪTOJOŠĀ VIDĒ

Šajā nodaļā „pakalpojumu nodrošināšanu” aplūkos saistībā ar mācīšanas pieejām, izglītības programmu un vērtēšanu, kā arī atbalsta sniegšanu vispārizglītojošā vidē.

4.1. Mācīšanas pieejas

Lielākajā daļā dalībvalstu izmanto līdzīgas mācīšanas pieejas attiecībā uz izglītojamajiem ar funkcionāliem traucējumiem vispārizglītojošā vidē. Tās ietver papildu mācīšanas laiku, meistarų konsultācijas nelielās grupās/individuāli un mācīšanu komandās vai kopīgu mācīšanu (vispārizglītojošā mācību priekšmeta skolotāja un skolotāja, kas ir specializējies SIV, kopīgs darbs). Projekta apmeklējuma laikā Essungā intervētie skolotāji norādīja, ka šī pieeja ir ārkārtīgi vērtīgs veids, kā profesionāli pilnveidoties, un atzina, ka „tas, ka klasē ir divi skolotāji, liek strādāt labāk un domāt par to, ko dari”. Šajā pasākumā svarīgi ir tas, ka visiem izglītojamajiem ir piekļuve skolotājiem ar specializētām zināšanām par mācību priekšmetu un, ka mācību priekšmeta skolotāji saņem atbalstu, lai paplašinātu savu pieeju sarakstu un, lai tādējādi viņi klasē varētu nodrošināt dažādas vajadzības.

Flensburgā īsteno līdzīgu pieeju, proti, efektīvi izmanto mācīšanu komandās un partneru klasēs, uzsvāru liekot uz refleksiju, komandas darbu un saziņu. Personāla komandas pieņem, ka ir atbildīgas par visiem klasē esošajiem izglītojamajiem.

Dažās no projekta laikā apmeklētajām skolām tiek izmantota konstrukcija, kas uzlabo laika izmantošanu un nodrošina, ka visi izglītojamie saprot, ko no viņiem sagaida. Mācību metodēs ir paredzētas meistarų konsultācijas, un izglītojamie saņem atbalstu, lai viņus iesaistītu aktīvākā mācīšanās procesā. Ir secināts, ka šādas pieejas kopā ar vienaudžu atbalstu nodrošina ieguvumus visiem izglītojamajiem.

Attiecībā uz izglītojamajiem, kuriem ir vajadzīgs augstāks atbalsta līmenis un diferencēti resursi un uzdevumi, ir jāpatur prātā, ka diferencēšana nereti var būt vērsta uz skolotāju, nevis balstīta uz izglītojamo, cenšoties izglītojamos pielāgot esošajai sistēmai, nevis veicinot vides un ierastās kārtības pārmaiņas.

4.2. Izglītības programma

Viens no pielāgojumiem, kas ir īstenots vairākās valstīs, ir zināma **elastīguma paredzēšana, lai pielāgotu izglītības programmu vai pazeminātu prasības**. Valstu informācija, apmeklējumi un semināri liecina, ka pievēršanās galvenokārt akadēmiskajiem sasniegumiem/valsts standartiem var radīt šķēršļus iekļaušanai. Valstīs, kurās izglītības programmā tiek īstenota reforma, uzsvārs tiek likts uz piekļuvi izglītības programmas ietvaram, bet arī uz atziņu, ka daži izglītojamajiem, it sevišķi tiem, kuriem ir garīgās attīstības traucējumi, būs nepieciešams pielāgot

saturu vai pat kā mācīšanās kontekstus izmantot izglītības programmas jomas, ja zināšanas netiek uzskatītas par būtiskām/atbilstīgām.

Dažos gadījumos ļoti striktas izglītības programmas radītais laika spiediens var skolām radīt papildu sarežģījumus, jo skolotājiem var šķist, ka ir jāievēro „tradicionālās” mācīšanas un vērtēšanas metodes, kas var nebūt vērstas uz izglītojamajiem.

4.3. Vērtēšana

Lai gan vairākas valstis sāk attālināties no tādu vajadzību kategoriju izmantošanas, kas saistītas ar dažādiem funkcionāliem traucējumiem, šī prakse joprojām ir valdošā. Floriana (Florian) un viņas kolēģi (2006. gads) norāda, ka, lai gan dažādu valstu klasificēšanas sistēmas var stipri atšķirties, to pamatā parasti ir funkcionālo traucējumu medicīniskais modelis. Tāpat Izglītības un mācību sociālo zinātņu ekspertu tīkla (NESSE) vienā no pēdējiem ziņojumiem ir norādīts, ka valstu klasificēšanas sistēmu pamatā ir dažādas izpratnes par atšķirīguma un normāla stāvokļa jēdzieniem. No vienas puses, iedalīšana kategorijās pamato papildu resursu piešķiršanu un nodrošina, ka tiek īstenoti saprātīgi pielāgojumi; no otras puses, iedalīšana kategorijās var novest pie „sociālās segregācijas un sabojātas identitātes rašanos” (NESSE, 2012. gads, 20. lpp.).

Atzīstot šo dilemmu, tiek izstrādāti vairāki politikas virzieni. Dažas valstis izmanto Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (ESAO) starptautiskās kategorijas, proti, A: Funkcionālie traucējumi, B: Grūtības un C: Nelabvēlīga situācija (ESAO, 2005. gads), savukārt citas valstis izmanto funkciju, traucējumu un veselības starptautisko klasifikāciju.

Citas valstis nepārtraukta atbalsta gaitā pievēršas individuālām vajadzībām. Cenšoties samazināt birokrātiju, kas saistīta ar ilgstošu, dažādu aģentūru īstenotu vērtēšanu, dažas valstis ievieš integrētu vērtēšanas un plānošanas procesu, visas aģentūras iesaistot koordinēta atbalsta plāna izstrādē, it sevišķi izglītojamajiem ar ļoti īpašām vajadzībām.

Vērtēšanu parasti veic daudznazaru komanda/specializēts centrs, kas vērtēšanas procesā nereti sadarbojas ar skolu (un vecākiem). Šādi centri/komandas (kas nereti darbojas reģionālā mērogā) sniedz atbalstu pedagoģisku konsultāciju un resursu veidā, kā arī dažās valstīs pieņem lēmumus saistībā ar izglītojamo ievietošanu mācību iestādē.

Vērtēšanu nereti var pieprasīt skolas vai vecāki, kas aizvien vairāk iesaistās lēmumu pieņemšanā.

Skolas līmenī vērtēšanai, kas informē mācīšanas un mācīšanās procesu un iesaista pašus izglītojamos, kā ieteikts Aģentūras darbā par iekļaujošu vērtēšanu (Eiropas

Aģentūra, 2009. gads), ir lielākas iespējas atbalstīt iekļaujošu praksi. Vīnē skolas apmeklējuma ziņojumā ir norādīts, ka uzsvars tiek likts uz to, ko izglītojamie spēj paveikt, un uz ieklausīšanos izglītojamo atgriezeniskajā saitē un komentāros par viņu darbu/rezultātiem, nevis uz atzīmju likšanu. **Izglītojamajiem ir jānodrošina piekļuve elastīgam vērtēšanas ietvaram ar kopīgu struktūru un principiem, nevis jānosaka detalizēts vai preskriptīvs ietvars, kas pieņem, ka viena un tā pati pieeja ir piemērojama visiem.**

4.4. Atbalsta organizēšana

Lielākajā daļā valstu ir ieviests kaut kāda veida individuāls izglītības/atbalsta/mācīšanās plāns, un, lai gan šis plāns tiek saukts atšķirīgos vārdos, tā funkcijas būtībā neatšķiras. Valsts var atsaukties uz pedagoģisku atbalstu, personalizāciju un uzmanības pievēršanu mācību videi un visu ar izglītojamo saistīto pakalpojumu koordinēšanai. Šādi plāni par sevišķi svarīgiem tiek uzskatīti pārejas laikā starp izglītības posmiem.

Skolām cenšoties uzlabot to piedāvāto pamatzglītību, konkrēta līmeņa atbalstu uzskata par normu visiem izglītojamajiem viņu izglītības dažādos posmos, un aizvien biežāk tiek minēta „atbalsta nepārtrauktība”, lai ieviestu plašāku elastību reaģēšanai uz izglītojamo vajadzībām.

Apmeklētajās skolās savu efektivitāti bija apliecinājušas sadarbības pieejas, proti, mācību spēku un dažādu nozaru profesionāļu kopīgs darbs. Piemēram, speciālās izglītības skolotāji, konsultanti, meistari, veselības nozares profesionāļi un sociālie darbinieki var izveidot „tīklu”, aptverot jebkurus izglītojamos, kuriem ir vajadzīgs atbalsts. **Efektīvs komandas darbs palielina iespējamību maksimāli agri noteikt un nodrošināt nepieciešamību pēc atbalsta.**

Vēl viens atbalsta veids, ko sniedz izglītojamajiem, ir saziņas atbalsts (piemēram, zīmju valoda, Braila raksts, simboli), ko nereti sniedz kopā ar specializētiem palīgīdzekļiem/aprīkojumu un specializētu/mobilu skolotāju. Daudzās valstīs izmanto arī skolotāja palīgus. Apmeklējums Maltā parādīja, ka palīgu norīkošanai ir vajadzīga rūpīga pārvaldība, lai izvairītos no tā, ka izglītojamie kļūst atkarīgi. Skolotāja palīgi aizvien vairāk redz sevi kā daļu no komandas, strādājot pie atbalsta sniegšanas visiem klasē esošajiem izglītojamajiem, nevis tikai tiem, kuriem ir funkcionāli traucējumi.

It sevišķi attiecībā uz izglītojamajiem ar sarežģītākām vajadzībām personāla komandās ir jāsauglabā specializētās zināšanas, lai nodrošinātu, ka izglītojamie var piekļūt atbilstošiem resursiem un specializētiem aprīkojumiem, kā arī lai nodrošinātu ļoti kvalitatīvu mācīšanu, kas balstās uz zināšanām un pieredzi saistībā ar konkrētām atbalsta vajadzībām.

5. SADARBĪBA UN SOCIĀLO TĪKLU IZVEIDE

Šajā nodaļā aplūkos sadarbības sistēmas un sociālo tīklu izveidi, kas izglītojamajiem kā viņu izglītības neatņemamu sastāvdaļu paredz dažādu aģentūru atbalstu.

5.1. Kopienas līmeņa atbalsts

Projekta „Pakalpojumu nodrošināšanas organizēšana” apmeklējumi parādīja, cik svarīgi ir tas, ka skolas saņem atbalstu no vietējiem politiķiem un izglītības pārvaldēm. Visos projekta apmeklējumos vietējās kopienas galvenais personāls apliecināja patiesu apņēmību nodrošināt izglītojamo labklājību. Šo cilvēku uzdevumi ietver pienākumu analizēt, cik patiesi ir daži pieņēmumi par to, kā lietas tika darītas iepriekš, un uzticēties skolu vadītājiem lēmumu pieņemšanā, pat ja tas saistīts ar riska elementu. Dažādu kopienas ieinteresēto pušu stabilas attiecības ir nodrošinājušas spēcīgu atbalsta tīklu izveidi ap skolām, un šie tīkli ir bijuši galvenais pārmaiņu veicinošais nosacījums.

Kopienas dažādu aģentūru dienestiem ir cieši jāsadarbojas ar skolām un ar vecākiem, lai dažādās vidēs sniegtais atbalsts būtu konsekvents. Personāls, kas pazīst konkrēto bērnu un ģimeni, var sniegt atbalstu izglītības un kopienas vidē. Lai atbalstītu attālināšanos no „medicīniska” modeļa, pakalpojumus, ko tradicionāli sniedz veselības dienesti, var ietvert skolās vai vietējās kopienas centros, gan lai atvieglotu piekļuvi, gan uzlabotu saziņu starp dažādu nozaru profesionāļiem. Jebkurā modelī koordinētu pakalpojumu „centrā” jābūt bērnam, un šo pakalpojumu uzdevumam vajadzētu būt atbalsta sniegšanai skolām un ģimenēm. Tas bija atspoguļots pašvaldības inspektora paziņojumā apmeklējuma laikā Flensburgā:

... bērns ar funkcionāliem traucējumiem kļūst par atbalsta organizēšanas centru, un pakalpojumi ir pavadoņi, kas riņķo ap izglītojamo. Visi kopienas dalībnieki nepārtraukti sadarbojas un regulāri tiekas, lai bērniem ar funkcionāliem traucējumiem sniegtu labāko atbalstu.

Semināros dalībnieki norādīja, ka koordinācija starp aģentūrām un citām pusēm, piemēram, brīvprātīgām grupām, ir svarīgākais faktors un var sniegt atbalstu skolām/skolotājiem, lai tādējādi atbalstītu bērnu holistisko attīstību. Dienestiem būtu jāatbalsta vides pārmaiņas, ne tikai indivīds.

Visbeidzot, savedot aģentūras kopā, ir vajadzīgs konsolidēšanās periods, lai izveidotu kopīgus ietvarus (piemēram, kopīgu vērtēšanu, kopīgas finansējuma prioritātes, kopīgu profesionālo pilnveidi), kā arī kopīgu novērtēšanu. **Aģentūrām jābūt kopīgai kultūrai, profesionālajām struktūrām un gaidām, un dažādu aģentūru un pedagoģiskās pieejas ir jāapvieno, lai pēc iespējas labāk izmantotu resursus.**

5.2. Vecāku iesaistīšanās

Vecāku iesaistīšanās savu bērnu mācīšanās procesā ir svarīgākais faktors uz uzticēšanos balstītu attiecību veidošanos starp skolām un ģimenēm. Projekta apmeklējumu laikā bija acīmredzams, ka sadarbība ar vecākiem ir pamataspekts atbalsta sniegšanā izglītojamajiem, jo vecāki ir savu bērnu svarīgākie atbalstītāji.

Projekta apmeklējumu gaitā intervētie vecāki uzsvēra, ka viņiem patīk būt iesaistītiem skolas attīstībā, būt informētiem par sava bērna progresu un būt iesaistītiem mācīšanās procesā. Viņiem patīk, ja skolotāji pievēršas tam, ko izglītojamie spēj izdarīt, nevis pastāvošajām problēmām.

Semināros dalībnieki uzvēra, ka vecākiem ir tiesības, bet ir vajadzīgi godīgi norādījumi, nevis pretrunīgas profesionālas konsultācijas, lai viņi varētu izdarīt izvēli pamatojoties uz informāciju. Ģimenēm vajadzētu būt iesaistītām visos vērtējumos un jānodrošina iespējas sekot savu bērnu progresam. Vecāki ir savu bērnu labākie pārstāvji, un viņi var arī ietekmēt pamatnostādnes un sava bērna vietu mācību iestādē.

Visbeidzot, lai gan visā Eiropā skolās pieaug spiediens pēc mācību rezultātiem, pierādījumi liecina, ka iekļaušana nenoved pie vājākiem rezultātiem un, ka ir jāuzsver iekļaušanas sniegtie ieguvumi.

6. FINANSĒJUMS UN RESURSI

Šajā nodaļā aplūkos resursu efektīvu un lietderīgu izmantošanu vajadzību un atbalsta mērķu noteikšanai.

Kā norādījuši Būts (Booth) un Einskovs (Ainscow), resursi jāizskata plašākā mērogā, nevis tikai kā nauda, ierīces vai personāls. Pieņemot plašu izpratni, skolu kopienām būtu jāiemācās identificēt jebkurai skolai pieejamos, bet vēl neizmantotos resursus. Būts un Einskovs saka, ka šādi resursi ir atrodamīti „jebkurā skolas aspektā, proti, skolēnos, vecākos/aprūpētājos, kopienās un skolotājos, kā arī kultūru, politikas virzienu un prakses pārmaiņās” (2002. gads, 5. lpp.). Kā norādījušas Keselahta (Kesälahti) un Vejrinenā (Väyrynen):

Iekļaujošās skolās mums būtu jācenšas noteikt izglītojamajos esošie resursi, uzticoties viņu spējai pašiem virzīt savu mācīšanos uz priekšu un atbalstīt citam citu. Tas pats attiecas uz skolas personālu. Personālam varbūt ir idejas, prasmes, iniciatīvas vai zināšanas par to, kas rada šķēršļus mācīšanās procesam un līdzdalībai (2013. gads, 81. lpp.).

Lielākā daļa valstu saņem finansējumu no centrālās valdības izglītojamo ar funkcionāliem trūkumiem izglītībai. Dažās valstīs finansējums tiek nodots vietējām iestādēm vai pašvaldībām. Citās valstīs izmanto centrālā un vietējā finansējuma apvienojumu. Speciālajai izglītībai lielākajā daļā valstu tiek piešķirts centrālais finansējums, lai nodrošinātu papildu personālu, specializētu aprīkojumu un transportu.

Finansējums izglītojamajiem ar funkcionāliem trūkumiem parasti ir saistīts ar izglītojamo vērtēšanu. Vairākumā valstu specializēta/dažādu aģentūru komanda vai resursu centrs sagatavo atzinumu vai formālu lēmumu, lai nodrošinātu papildu finansējumu.

Pēc vērtēšanas lielākā daļa valstu piešķir konkrētu skaitu papildu „SIV stundu” vai skolotāja palīga darbības laiku.

Dažās valstīs papildu atbalsta stundu skaitu tagad ietver parastajā pakalpojumu nodrošinājumā. Pedagoģisko vērtējumu un atbalstu piešķir parastās sistēmas ietvaros. Daudzās valstīs pašvaldība var nodrošināt papildu finansējumu palīgīdzekļiem, aprīkojumam vai papildu personālam (skolotāja palīgiem). Lai atbalstītu iekļaušanu, tikai dažās valstīs tiek samazināts skolēnu skaits klasēs, kurās ir izglītojamie ar funkcionāliem traucējumiem.

Dažās valstīs ar pašvaldību starpniecību darbojas „mugursomas” vai „skolēna groza” sistēma. Tādos gadījumos finansējums seko izglītojamajiem. Tomēr šāda veida sistēma, kas ir „sasaistīta ar skolēniem”, nodrošina papildu resursus tikai tiem

skolēniem, kuriem ir konstatētas grūtības, kas atbilst SIV kritērijiem, savukārt citi izglītojamie nespēj piekļūt atbalstam, lai gan viņiem tas, iespējams, ir vajadzīgs.

Nesen Austrijā veikts pētījums norāda, ka uz ieguldījumu vērsts atbalsts, proti, noteikta atbalsta summa skolām, pamatojoties uz to izglītojamo skaitu, kam ir atzītas SIV, nav pietiekams atbalsts, jo skolēnu vajadzības atšķiras un laika gaitās mainās. Arī uz rezultātiem balstītu modeli uzskata par problemātisku, jo programmas sekmīga iznākuma gadījumā resursi tiek atsaukti. **Ir jāpāriet no sistēmas, kas pozitīvi vērtē šādu sekmīga iznākuma neesamību, uz agrīna atbalsta un profilakses modeli.**

Vēl kāds apsvērums ir, ka **atsevišķiem izglītojamajiem sniegtais atbalsts ne vienmēr uzlabo skolas sistēmas spēju**. Ja skolas pievēršas resursu kvantitātei, nevis kvalitātei, tās, visticamāk, neievieš vajadzīgās pārmaiņas tajā, kā vispārīzglītojošās sistēmas un skolu personāls reaģē uz izglītojamajiem (Fratura (Frattura) un Kopera (Capper), 2007. gads).

Skolas tā vietā, lai mocītos ar tām pieejamajiem ierobežotajiem „papildu” resursiem, varētu izveidot izmaksu ziņā efektīvus atbalsta un profesionālās pilnveides tīklus, kas paredz sadarbību starp vietējām ieinteresētajām pusēm un vietējām skolām/atbalsta centriem (Einskovs (Ainscow) un citi, 2006. gads; Benuā (Benoit), 2012. gads; Ebersolds (Ebersold), 2012. gads). Kā liecina zemāk minētie citāti projekta apmeklējumu laikā tika apskatīti šādi prakses piemēri:

„Skolā ir iespējams ieviest pārmaiņas ar pieejamajiem resursiem” (izpilddirektors, izglītības un sociālo pakalpojumu vadītājs, Essunga).

„... tas nebija jautājums par papildu resursu nodrošināšanu skolai, bet gan par jau pieejamo resursu citādāku izmantošanu” (skolas direktors, Flensburga).

7. SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

7.1. Secinājumi

Projekta „Pakalpojumu nodrošināšanas organizēšana” konceptuālais ietvars atzīst, ka, lai virzītos uz tādu pieeju attiecībā uz izglītojamajiem ar funkcionāliem traucējumiem, kuras pamatā ir tiesības, valstīm no pakalpojumu nodrošināšanas organizēšanas individuāla atbalsta veidā (kas nereti ir balstīts uz medicīnisku diagnozi) ir jāpāriet uz analīzi par to, kā sistēmas tiek organizētas, lai vispārīglītojošajām skolām palīdzētu nodrošināt un ievērot visu izglītojamo vajadzības un tiesības. Tādēļ iekļaušanas procesam būtu jāpievēršas tam, kā veidot vispārīglītojošo skolu spēju parūpēties par izglītojamo dažādību, nevis jāpiešķir papildu resursi, lai nodrošinātu izraudzītu grupu vajadzības.

Lai liktu pamatus sistēmas pārmaiņām, starp visu līmeņu ieinteresētajām pusēm ir jāveido kopīga izpratne par iekļaušanu un ar to saistīto redzējumu un vērtībām, kas ietvertu kopīgu priekšstatu par kvalitāti un novērtēšanas metodēm, kuras atbalsta iekļaujošu praksi.

Projekta dalībnieki uzsvēra nepieciešamību valstīm izstrādāt tiesību aktus, kuros ir atzītas visu bērnu, arī bērnu ar funkcionāliem traucējumiem, tiesības uz agrīnu atbalstu, kvalitatīvu izglītību (bez diskriminācijas) un pilnvērtīgu līdzdalību visās izglītības aktivitātēs. Lai gan ir svarīgi līdzsvarot visu ieinteresēto pušu tiesības, izglītojamajiem būtu jāsaņem galvenā pozīcija. Izstrādājot valstu tiesību aktus un izglītības pamatnostādnes, ir jāatsaucas gan uz UNCRC, gan UNCRPD un jāpievērš uzmanība šo konvenciju atbilstībām.

Ir jāizveido tīkli, lai atbalstītu skolu vadītājus kā pārmaiņu aģentus un nodrošinātu, ka viņi īsteno „komandas” pieeju un attīsta pozitīvu atmosfēru un kultūru, kurā ņem vērā visu personālu un izglītojamos. Šiem tīkliem būtu jāsadarbojas ar vietējiem vadītājiem un kopienas locekļiem, lai analizētu skolas kontekstu un plānotu turpmāko virzību nolūkā attīstīt „stratēģiskās spējas”, tostarp nepārprotami pievēršoties mācīšanās procesam, spēcīgām attiecībām, atvērtai saziņai, koleģialitātei, refleksijai un radošai pieejai problēmu risināšanai.

Kā norādījusi Pītersa (Peters), individualizēta izglītība ir „universālas tiesības, nevis speciāla izglītības vajadzība” (2004. gads, 42. lpp.). Visiem izglītojamajiem ir tiesības uz aktuālu un saistošu izglītības programmu (ietverot ārpuskolas aktivitātes), atbilstīgu vērtēšanu, „vienlīdzīgām” mācīšanās iespējām un pedagoģiju, kas jau „sākotnēji” atzīst un nodrošina daudzveidīgas spējas (universālais dizains). Tādējādi kvalitatīva izglītība būtu jāizstrādā tā, lai tā būtu piemērota izglītojamajiem, nevis skolas administratīvajām struktūrām.

Tāpat ir jārisina turpmāk nosauktie aspekti, kas var radīt šķēršļus taisnīguma vairošanā, proti, koncentrēšanās uz trūkumiem, atšķirību neņemšana vērā, sliktas uzvedības pamatošana (citu vainošana), nesekmīgu prakšu saglabāšana un negatīvas attieksmes pieņemšana skolas kopienā. Šeit izšķiroša nozīme ir sākotnējai skolotāju izglītībai un nepārtrauktai profesionālajai pilnveidei.

Lai organizētu efektīvu atbalstu visiem izglītojamajiem, it sevišķi izglītojamajiem ar funkcionāliem traucējumiem, projekta eksperti ir arī norādījuši uz nepieciešamību pēc sistemātiska skatījuma, kas pievērsts spējas attīstīšanai visos sistēmas līmeņos. Lai nodrošinātu saskaņotu pieeju, nepieciešams izveidot spēcīgas saiknes starp visiem sistēmas līmeņiem (t. i., starp valsts un vietējiem politikas veidotājiem un izglītības vadītājiem, skolu vadītājiem, skolotājiem, citiem profesionāļiem, izglītojamajiem un ģimenēm).

Tāpat eksperti uzsvēra nepieciešamību paskaidrot jauno uzdevumu, kas jāīsteno speciālajām skolām un palīgpersonālam (piemēram, skolotāja palīgiem) kā resursiem, lai uzlabotu pakalpojumu nodrošināšanu visiem izglītojamajiem vispārizglītojošajās skolās. Eksperti norādīja uz nepieciešamību saglabāt specializējušos personālu, bet to izmantot radoši, lai atbalstītu visas skolas praksi, kā arī atsevišķus izglītojamus, vispārizglītojošajās skolās attīstot elastīgu atbalstu kā „normu”. Jāatzīst, ka būs gadījumi, kad visiem izglītojamajiem būs vajadzīgs „papildu” atbalsts, un, ka specializēties personāls joprojām būs vajadzīgs, it sevišķi reti sastopamu funkcionālo trūkumu gadījumos.

Visbeidzot, runājot par finansējuma un resursa jautājumiem, tā vietā, lai mocītos ar tām pieejamajiem ierobežotajiem „papildu” resursiem, skolas varētu izveidot izmaksu ziņā efektīvus atbalsta un profesionālās pilnveides tīklus, kas paredz sadarbību starp vietējām ieinteresētajām pusēm un vietējām skolām/atbalsta centriem (Einskovs un citi, 2006. gads; Benuā, 2012. gads; Ebersolds, 2012. gads).

7.2. Ieteikumi

Turpmāk izklāstītie ieteikumi, kuru pamatā ir projekta iznākumi, ir paredzēti politikas veidotājiem, un to mērķis ir uzlabot atbalsta sistēmas izglītojamajiem ar funkcionāliem traucējumiem vispārizglītojošajās skolās.

7.2.1. Bērna tiesības un līdzdalība

Pamatnostādņu veidotājiem ir:

- Jāpārskata valsts tiesību akti un izglītības pamatnostādnes, lai nodrošinātu, ka tās atbilst gan UNCRC, gan UNCRPD principiem un aktīvi atbalsta tos, kā arī atbalsta visu izglītojamo tiesības uz pilnīgu līdzdalību skolā un savu vietējo vienaudžu grupā. Tas it sevišķi ietvertu:

- tiesības uz izglītību un iekļaušanu;
- nediskrimināciju funkcionālo trūkumu dēļ;
- bērna tiesības paust savu viedokli; un
- piekļuvi palīdzībai.

7.2.2. Konceptuālā skaidrība un saskaņotība

Pamatnostādņu veidotājiem ir:

- Sistēmas līmeņos un starp tiem jāpaskaidro iekļaušanas jēdziens kā darba kārtība, kas paaugstina kvalitāti un taisnīgumu visiem izglītojamajiem, risinot visu riskam pakļauto grupu, tostarp bērnu ar funkcionāliem traucējumiem, nesekmības problēmu. Visiem izglītības pamatnostādņu veidotājiem ir jāuzņemas atbildība par **visiem** izglītojamiem.
- Jāņem vērā saiknes starp sistēmas līmeņiem (t. i., starp valsts/vietējiem politikas veidotājiem, vietējiem izglītības/skolu vadītājiem, skolotājiem, citiem profesionāļiem un izglītojamiem un viņu ģimenēm) un jāuzlabo šīs saiknes ar sadarbību un saskaņotām partnerībām starp ministrijām un vietējiem dienestiem. Šādai rīcībai būtu jāpaplašina perspektīvas, jāpalielina savstarpējā sapratne un jāveido visas izglītības sistēmas „iekļaušanas spēja”.
- Jāstimulē skolas uzņemt visus vietējās kopienas izglītojamos un jānodrošina, ka vērtēšanas metodes, pārbaudes un citi atbilstības pasākumi atbalsta iekļaujošu praksi un sniedz informāciju pakalpojumu nodrošināšanas turpmākai uzlabošanai visiem izglītojamiem.

7.2.3. Atbalsta nepārtrauktība

Pamatnostādņu veidotājiem ir:

- Jāattīsta „atbalsta nepārtrauktība” skolotājiem, palīgpersonālam un it sevišķi skolu vadītājiem, izmantojot izpēti, sociālo tīklu veidošanu un saiknes ar universitātēm un sākotnējās skolotāju izglītības iestādēm, lai nodrošinātu pilnveides iespējas visām grupām kā mūžizglītības izglītojamiem.
- Jāattīsta speciālo skolu nozīme, lai tās kļūtu par resursu, ar kura palīdzību palielināt vispārizglītojošo skolu spēju un uzlabot atbalstu izglītojamiem. Ir nepieciešams saglabāt un turpināt attīstīt resursu centru personāla specializētās zināšanas un prasmes veidos, kas ļautu viņiem atbalstīt skolu personālu (piemēram, sniedzot konsultācijas un sadarbojoties), kā arī nodrošināt specializētu tīklu, kas uzlabos atbalstu visiem izglītojamiem, piemēram, izglītojamiem ar reti sastopamiem funkcionāliem traucējumiem.

- Jāizstrādā pieejamāka izglītības programma un vērtēšanas ietvari, un jāatbalsta lielāka elastība pedagoģijā, skolu organizēšanā un resursu piešķiršanā, lai skolas varētu strādāt inovatīvi un attīstīt atbalsta nepārtrauktību izglītojamajiem, nevis šos izglītojamos iekārtot esošajā sistēmā.

7.3. Nobeiguma piezīmes

Projekta „Pakalpojumu sniegšanas organizēšana” darbības atbalsta nepieciešamību no uz trūkumiem (vajadzībām) balstīta funkcionālo traucējumu modeļa, saistībā ar ko problēmas tiek meklētas pašos izglītojamajos, pāriet uz modeli, kurš ņem vērā izglītojamo tiesības izglītībā, tādējādi nodrošinot, ka mācīšanās procesā aktīvi piedalās ikviens. Tas uzsvēr nepieciešamību attālināties no pakalpojumu nodrošināšanas organizēšanas individuāla atbalsta veidā un apsvērt atbalsta sistēmas organizēšanu, lai uzlabotu vispārīglītojošo skolu spējas nodrošināt visu izglītojamo vajadzības pēc kvalitatīvas izglītības.

Citējot Ebersoldu (Ebersold) un citus: „Iekļaušanas centieni vispārīglītojošā vidē galvenokārt tiek īstenoti tiem, kas «iederās» esošajā sistēmā” (2011. gads, 10. lpp.). Šā projekta mērķa grupai, proti, izglītojamajiem ar funkcionāliem traucējumiem, var būt nepieciešams ievērojams atbalsts, lai viņi „iederētos” esošajās sistēmās. Tomēr, kā parāda šā projekta ietvaros izpētītie piemēri, izglītības sistēmas un vispārīglītojošās skolas var „pārveidot” tā, lai tās nodrošinātu šīs grupas atbalsta vajadzības un nodrošinātu, lai labumu gūtu visi izglītojamie.

Lai organizētu efektīvu atbalstu visiem izglītojamajiem, arī izglītojamajiem ar funkcionāliem traucējumiem, projekta eksperti ir norādījuši uz nepieciešamību pēc saskaņotas, sistemātiskas pieejas, kas pievērsta spēcīgu saikņu un savstarpēja atbalsta attīstīšanai starp visiem sistēmas līmeņiem.

Projekta darbību laikā pakalpojumu nodrošināšanas piemēros tika uzsvērts atbalsts ikvienas personas mācīšanās procesam un tika parādīts, ka skolās, kas visiem izglītojamajiem nodrošina līdzdalības iespējas saskaņā ar vienlīdzīgiem nosacījumiem, personas ar funkcionāliem traucējumiem var „mācīties bez ierobežojumiem” (Harta (Hart) un citi, 2004. gads). Kā paskaidroja kāds specializējies skolotājs Slovēnijā: „Mēs strādājam dzīvei, nevis vienai stundai”.

8. BIBLIOGRĀFIJA

- Ainscow, M., Muijs, D. un West, M., 2006. g. „Collaboration as a strategy for improving schools in challenging circumstances” [Sadarbība kā stratēģija, lai pilnveidotu sarežģītās situācijās esošas skolas] *Improving Schools*, 9, 192.–202. lpp.
- ANO, 1989. g. *Konvencija par bērna tiesībām*. Ņujorka: ANO
- ANO, 2006. g. *Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām*. Ņujorka: ANO
- Benoit, H., 2012. g. „Pluralité des acteurs et pratiques inclusives: les paradoxes de la collaboration” *La nouvelle revue de l’adaptation et de la scolarisation*, 57, 2012. gada marts, INS HEA, 65.–79. lpp.
- Booth, T. un Ainscow, M., 2002. g. *Index for Inclusion. Developing learning and participation in schools* [Iekļaušanas indekss. Mācīšanās un līdzdalības attīstīšana skolās]. Bristole: Centre for Studies on Inclusive Education
- Crawford, C. un Porter, G.L., 2004. g. *Supporting Teachers: A Foundation for Advancing Inclusive Education* [Atbalsts skolotājiem: Pamats iekļaujošas izglītības progresam]. Toronto: L’Institut Roehrer Institute
- Ebersold, S., 2012. g. „Parcours de scolarisation et cooperation: enjeux conceptuels et méthodologiques” *La nouvelle revue de l’adaptation et de la scolarisation*, 57, 2012. g. marts, INS HEA, 45.–55. lpp.
- Ebersold, S., Schmitt. M.J. un Priestley, M., 2011. g. *Inclusive Education for Young Disabled People in Europe: Trends, Issues and Challenges. A Synthesis of Evidence from ANED Country Reports and Additional Sources* [Iekļaujoša izglītība jauniešiem ar funkcionāliem traucējumiem Eiropā: Tendences, jautājumi un problēmas. Pierādījumu kopsavilkums no ANED valstu ziņojumiem un papildu resursiem]. Ziņojums Invaliditātes ekspertu akadēmiskajam tīklam (ANED). Publicēja Human European Consultancy un University of Leeds
- Eiropas Komisija, 2010. gads. [Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai. Eiropas stratēģija invaliditātes jomā \(2010.–2020. gads\): Atjaunināta apņemšanās veidot Eiropu bez šķēršļiem.](#) /* COM/2010/0636 galīgā redakcija */ (pēdējo reizi skatīts 2014. gada novembrī)
- Eiropas Kopienas, 2000. gads. „[Eiropas Savienības Pamattiesību harta](#)” (2000/C 364/01) *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, C 364, 2000. gada 18. decembris (pēdējo reizi skatīts 2014. gada novembrī)
- Eiropas Savienības Padome, 2009. g. „[Padomes secinājumi \(2009. gada 12. maijā\) par stratēģisku sistēmu Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā \(„ET 2020”\)](#)”

Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, C 119, 28.5.2009., 2.–10. lpp. (pēdējo reizi skatīts 2014. gada novembrī)

Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra, 2009. gads. *Iekļaujošas vērtēšanas īstenošana*. Odense, Dānija: Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra

Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra, 2011. gads. [Galvenie principi kvalitātes veicināšanai iekļaujošā izglītībā – Ieteikumi praksei](#). Odense, Dānija: Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra (pēdējo reizi skatīts 2014. gada novembrī)

Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija, 2005. g. *Students with Disabilities, Learning Difficulties and Disadvantages: Statistics and Indicators* [Skolēni ar funkcionāliem traucējumiem, mācīšanās grūtībām un citiem trūkumiem: Statistikas dati un rādītāji]. Parīze: ESAO

Florian, L., Hollenweger, J., Simeonsson, R.J., Wedell, K., Riddell, S., Terzi, L. un Holland, A., 2006. g. „Cross-Cultural Perspectives on the Classification of Children with Disabilities: Part I. Issues in the Classification of Children with Disabilities” [Starpkultūru perspektīvas attiecībā uz bērnu ar funkcionāliem traucējumiem klasificēšanu: I daļa. Bērnu ar funkcionāliem traucējumiem klasificēšanas problēmjasautājumi] *Journal of Special Education*, 2006. gada maijs, 40 (1), 36.–45. lpp.

Frattura, E.M. un Capper, C.A., 2007. g. *Leading for Social Justice: Transforming Schools for All Learners* [Virzība uz sociālo taisnīgumu: Skolu pārveidošana visu izglītojamo vajadzībām]. Thousand Oaks, Kalifornija: Corwin Press

Hart, S., Dixon, A., Drummond, M.J. un McIntyre, D., 2004. g. *Learning without Limits* [Mācīšanās bez ierobežojumiem]. Maidenhead: Open University Press

Izglītības un mācību sociālo zinātņu ekspertu tīkls (NESSE), 2012. g. *Education and Disability/Special Needs. Policies and practices in education, training and employment for students with disabilities and special educational needs in the EU* [Izglītība un funkcionāli traucējumi/speciālas vajadzības. Politikas virzieni un prakses izglītībā, apmācībā un nodarbinātībā skolēniem ar funkcionāliem traucējumiem un speciālām izglītības vajadzībām ES]. Ziņojums, kas sagatavots Eiropas Komisijai. Brisele: Eiropas Komisija

Kesälahti, E. un Väyrynen, S., 2013. g. *Learning from our Neighbours: Inclusive Education in the Making* [Mācīšanās no kaimiņiem: Iekļaujošas izglītības veidošana]. Ziņojums, kas sagatavots ES finansētā projekta „Skola visiem – iekļaujošas izglītības attīstība” ietvaros (Kolartik ENPI CBC). Rovaniemi: Lapzemes Universitāte

Peters, S., 2004. g. *Inclusive Education: An EFA Strategy for all Children* [Iekļaujoša izglītība: Izglītība visiem stratēģija visiem bērniem]. Vašingtona: Pasaules Banka

Taipale, A., 2012. g. *International Survey on Educational Leadership. A survey on school leader's work and continuing education* [Starptautisks pārskats par izglītības vadību. Pārskats par skolas vadītāja darbu un tālākizglītību]. Helsinki: Somijas Nacionālā izglītības padome

LV

Sekretariāts:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Dānija
Tālrs: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Briseles birojs:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brisele
Beļģija
Tālrs: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

